

Yeni Ekonomik Coğrafya Ekosistemi ve Akış Diyagramları*

Elif TUNALI ÇALIŞKAN¹, Ayten Ayşen KAYA²

Geliş tarihi: 23 Mart 2018 Kabul tarihi: 25 Ekim 2018

Öz

Son yıllarda küreselleşmenin ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle üretim ve tüketim yapısında meydana gelen değişiklikler ekonomik faaliyetlerin bölgeler arasındaki dağılımını etkileyerek bu faaliyetlerin belirli bölgelerde yığılmasına neden olmuştur. Yaşanan bu değişimin etkilerini açıklamada geleneksel iktisat teorilerinin yetersiz kaldığı görülmüştür. Paul Krugman'ın öncülüğünde bir grup iktisatçının iktisat teorilerinde coğrafyanın önemini vurgulaması ve yaşanan değişimi eksik rekabet koşulları, ölçeğe göre artan getiri, faktör mobilitesi ve dinamik denge modelleri ile açıklamasıyla uluslararası ticarete Yeni Ekonomik Coğrafya yaklaşımı ortaya çıkmıştır. 1990'lı yıllarda basit merkez çevre modeline dayanan birinci nesil Yeni Ekonomik Coğrafya Modelleri yapılan çalışmalar ile zaman içerisinde pek çok dönüşüm geçirmiştir. Bu kapsamda, çalışmada Yeni Ekonomik Coğrafya yaklaşımının temel varsayımlarının günümüz koşullarında açıklanabilmesi ve içsel ve dışsal dinamiklerin daha kolay anlaşılabilmesi için Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı Ekosistemi akış diyagramlarının oluşturulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Ekonomik Coğrafya, Akış Diyagramları, Uluslararası Ticaret

JEL Sınıflaması: F1, F12, R12

Abstract

In recent years, changes in the structure of production and consumption due to the effects of globalization and technological developments have affected the distribution of economic activities among regions and caused these activities to agglomerate in certain regions. Traditional economic theories have fallen behind to explain the effects of this change. Under the leadership of Paul Krugman, a group of economists emphasized the importance of geography in economic theories and explain this change by imperfect competition, increasing returns to scale, factor mobility and dynamic equilibrium models so New Economic Geography (NEG) emerged in international trade. In the 1990s, first generation NEG models, based on simple centre-periphery model, have undergone many transformations over time. In this context, it is aimed to design NEG Approach Ecosystem Flow Diagrams in order to explain the principle assumptions of the NEG Approach in today's conditions and to understand the internal and external dynamics more easily.

Key Words: New Economic Geography, Flow Diagrams, International Trade

JEL Codes: F1, F12, R12

* Bu çalışma Elif Tunalı Çalışkan'ın Doktora tezinden üretilmiştir.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Ege Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, eliftunalicaliskan@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-5231-9206

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, aysen.kaya@ege.edu.tr, Orcid ID:0000-0002-9486-5763

1. Giriş

Ekonomik faaliyetlerin bölgeler arasındaki dağılımı, üretimin küreselleşmesi ve küresel rekabetin artması ile iktisat yazınında üzerinde önemle durulan konulardan biri olmuştur. Uluslararası ticaret teorileri de, bu gelişmeler sonucunda yeniden şekillenmiştir. Ekonomik birimlerin faaliyet yerlerini nasıl seçtiklerini açıklamak, uluslararası ticaret teorilerinde yaşanan değişimi anlayabilmek için önemli bir adım haline gelmiştir. Yeni Ekonomik Coğrafya modelleri iktisadi faaliyetlerin coğrafi dağılımını etkileyen unsurların neler olduğu ve zaman içerisinde bu etkilerin nasıl değiştiğini açıklamaya çalışmaktadır (Schmutzeler, 1999: 355). Bir başka deyişle, Yeni Ekonomik Coğrafya (New Economic Geography-NEG) yaklaşımı, piyasa etkilerini ve makroekonomik değişimleri de dikkate alarak iktisadi faaliyetlerin mekânsal dağılımını incelemektedir (Ottaviano, 1997: 2). Bu dağılım incelenirken, ölçeğe göre artan getiriler, eksik rekabet piyasaları, ulaşım maliyetleri, dışsallıklar, endüstri içi ticaret, firmalar ve tedarikçiler arasındaki ilişkiler, firmalar ve tüketiciler arasındaki ilişkiler ön planda tutularak yığılınmaya sebep olan içsel etkiler modellenmeye çalışılmıştır. Ancak tüm bu unsurlar tek tek düşünüldüğünde aslında hiçbir yeni bir keşif değildir.

Geleneksel iktisat teorisi, üretim yapısındaki farklılıkları bir bölgenin sahip olduğu üretim faktörleri, doğal kaynaklar gibi o bölgenin karakteristik özellikleri ile açıklamaktaydı. Böylece iktisadi faaliyetler bölgelerin karşılaştırmalı üstünlüklerine göre uzmanlaşmalarına yol açmaktaydı (Puga, 1998: 9). Karşılaştırmalı üstünlüklere dayanan klasik ticaret teorileri lokasyonun önemi ile ilgili açıklamalarda bulunuyorlardı. Ricardocu modellerde, lokasyon seçiminin teknolojik farklılıklara bağlı olması nedeniyle karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olunan malda uzmanlaşma görülürken, Heckscher-Ohlin modellerinde ise lokasyon seçiminin sahip olunan faktörlerin farklılığından kaynaklanması sonucunda uzmanlaşma görülmekteydi (Vanbergen, 2005: 1-2). Marshall 1920’de dışsallıklardan söz ederken, Hirschman piyasa etkilerinde ileri ve geri bağlantıları açıklamakta, Ohlin genel olarak ulaşım maliyetlerinden bahsetmektedir. Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı ise bu geleneksel ticaret teorilerinin bazı varsayımlarının karşısında yer almış, bazılarını da değiştirmiştir.

Ricardocu karşılaştırmalı üstünlük teoremi ve Heckscher-Ohlin-Samuelson Modelleri faktör yoğunluğunun, teknolojinin ve ticaret politikalarının farklarına bağlı olarak üretimin mekansal yapısının belirleyicilerinden bahsetmelerine rağmen, özellikle Avrupa Birliği ülkeleri gibi birbirlerine benzer özelliklere sahip olan bölgelerde iktisadi faaliyetlerin mekansal dağılımını açıklamada yetersiz kalmaktadır (Grajeda ve Arias, 2009: 1-2). NEG benzer bölgelerin ekonomik kalkınma düzeylerinin neden birbirlerinden farklı olduğunu açıklamaya çalışan ilk yaklaşımlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Behrens ve

Thisse, 2007: 460-461). Ayrıca, NEG kümelenme ve yığınlaşmanın doğal avantajlara daha az bağlı olduğunu vurgulamıştır. Bu yeni yaklaşımda teknoloji ölçeğe göre artan getirileri içermekte ve lokasyonlar arasında özdeş olmaktadır. Artık eksik rekabet piyasaları ön plandadır ve üretim faktörleri lokasyonlar arasında hareketli olabildiğinden, faktör fiyatları ve gelirler lokasyon seçimine göre şekillenmektedir. Ölçeğe göre artan getiriler firmaları belli lokasyonlara yönlendirerek, yığınlaşmaların görülmesine neden olmaktadır (Combes ve Overman, 2003: 37-38).

Başlangıçta pek çok iktisatçı Krugman'ın ortaya attığı NEG modellemesini eski şarabı yeni şişede sunmak olarak gördüklerini ifade etmiştir. Neary (2001) NEG modellerini, ampirik çalışmaların yetersizliği nedeniyle eleştirmektedir. NEG modellerinin başta uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme modelleri gibi diğer modellerle yakın ilişkili olduğu için ampirik olarak test edilmesinin hem çok zor olduğunu hem de elde edilen bulguların yorumlanmasında yetersiz kaldığını savunmuştur. Ayrıca NEG modelinin yapı taşlarındaki küçük bir değişikliğin yığınlaşmanın seviyesini çok etkilediğini belirtmiştir. Tüm bunların yanında, coğrafya tanımlamasının zayıf olduğunu ve bunun nedeninin de analizlerde buzdağı ulaşım maliyetlerinin kullanılmasından kaynaklandığını vurgulamıştır (Brakman ve Garretsen, 2007: 98). Ancak, Krugman'ın modeli ve yaklaşımı eleştirilse de, ekonomik analizlere coğrafya kavramını getirmesi teorinin önemini arttırmıştır (Martin ve Sunley, 1996: 262). Krugman'dan önce uluslararası ticaret ve ekonomik coğrafya iki ayrı disiplin olarak benimsenmiştir. Ayrıca, ölçeğe göre sabit getiriler ve tam rekabet piyasasını içeren modeller, uluslararası iktisatçıların benzer ülkelerin birbirleri ile gerçekleştirdikleri ticareti açıklamalarına kısıtlamalar getirmekteydi. Oysa Krugman'dan sonra uluslararası ticaret ve ekonomik coğrafya birbirlerine entegre olmuş ve böylece benzer ülkeler arasındaki ticari ilişkiler açıklanabilmiştir (Ottaviano, 2011: 232). Ayrıca konu ile ilgili çalışmalar devam ettikçe aslında yepyeni ve yenidünya düzenine daha uygun bir teori karşımıza çıkmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Yeni Ekonomik Coğrafya yaklaşımının temel özelliklerinin ve gelişme aşamalarının ortaya koyularak Yeni Ekonomik Coğrafya ekosisteminin işleyişinin akış diyagramları ile açıklanmasıdır. Bu kapsamda, öncelikle yaklaşımın gelişme aşamaları literatür kapsamında incelenmiştir. Ardından yaklaşımın temel özellikleri açıklanmış ve son bölümde de NEG yaklaşımının işleyişinin daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için akış diyagramları oluşturulmuştur.

2. Yeni Ekonomik Coğrafya Modellerinin Gelişimi

Yeni Ekonomik Coğrafya yaklaşımının temellerini oluşturan ilk çalışma Krugman (1991a) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada Krugman, Dixit ve Stiglitz'in (1977) ölçeğe göre artan

getiri ve monopolcü rekabeti bölgesel analizlere dahil ettikleri modelinden yola çıkarak iki bölge ve iki sektör üzerinden NEG yaklaşımının varsayımlarını ve temel özelliklerini açıklamıştır. Bu sayede hem bölgesel iktisat teorilerine hem de uluslararası ticaret teorilerine coğrafyanın etkisini ekleyerek yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu çalışmanın ardından literatüre önemli katkıları olan pek çok çalışma yapılmış ve Yeni Ekonomik Coğrafya modelinin temel özellikleri ve varsayımları günümüz iktisadi koşullarını açıklayabilecek biçimde şekillenmiştir.

Krugman'ın ilk modelin en bilinen özelliği geleneksel Arrow- Debrau tipi dengenin yerine, eksik rekabeti modele alan Dixit-Stiglitz dengesinin kullanılmasıdır (Ottaviano, 1997: 3). Aynı zamanda geleneksel modeldeki ölçeğe göre sabit getirileri geride bırakarak yerine daha önce Hirschman, Myrdal ve Kaldor'un da bahsettiği ölçeğe göre artan getirileri ve kümülatif nedenselliği eklemektedir (Scott, 2004: 483).

Tablo 1: Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımının Gelişimi	
1990ların başları (Birinci Nesil Modeller)	Krugman'ın ilk modeli ile Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımının ortaya çıkması. Ölçeğe göre artan getiriler, coğrafya ve yeni ticaret teorilerinin bir araya gelmesi ile oluşan basit merkez-çevre modeli
1990ların ortaları (İkinci Nesil Modeller)	Krugman'ın ilk modelinin geliştirilmesi; bölgesel kalkınma teorilerinde uygulanması, endüstriyel kümelerin ortaya çıkışı ve uluslararası ticarette coğrafyanın öneminin artması
2000li yıllar (Üçüncü Nesil Modeller)	Teknolojik gelişmelerin ve bilgi dışsallıklarının ve yayılımının modele eklenmesi, ampirik analizlerin başlaması ve politika önerilerinin geliştirilmesi
2008 Finansal Krizi Sonrası (Dördüncü Nesil Modeller)	■ Dünya Bankası'nın Mekana Duyarsız (Spatially Blind) Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı ■ OECD ve AB'nin Mekana Dayalı (Placed Based) Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı
Kaynak: Martin, 2010: 59. (yazar tarafından geliştirilmiştir)	

NEG yaklaşımının ardında yatan temel fikir tüketicilerin ve firmaların neden diğer firma ve tüketicilerin bulundukları lokasyonlarda yığılma davranışı içerisinde olduklarını açıklamaya çalışmaktır (OECD, 2009a: 73). Bu kapsamda Krugman'ın 1991 yılında NEG ile ilgili olarak yaptığı çalışmanın ardından literatüre önemli katkıları olan pek çok çalışma yapılmıştır. Tablo 1 Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımının gelişim aşamalarını göstermektedir.

Krugman ve Venables (1995) küreselleşmenin imalat sanayinin yerleşimi ve ticaret bilançosu üzerine etkilerini inceledikleri çalışmalarında oluşturdukları model, konu ile ilgili pek

çok çalışmaya yol gösterici olmuştur. Bu modelde merkez-çevre oluşumunda ulaşım maliyetlerinin rolünü açıklamışlardır. İki bölge ve tarım ve imalat olmak üzere iki sektör tanımlamışlardır. İmalat sanayi için ölçeğe göre artan getiri ve işgücünün mobil olduğu varsayımı yapılırken, tarım sektörü için ölçeğe göre sabit getiri ve çiftçilerin mobil olmadığı varsayımı yapılmıştır. Ticaret politikasında yaşanan değişimlerin ekonominin genel düzeyi ve yığılaşmalar üzerindeki etkisi ulaşım maliyetleri yardımıyla açıklanmıştır.

Englmann ve Walz (1995) iki bölgeli ve faktör mobilitesinin olduğu bir büyüme modeli çerçevesinde ekonomik yığılaşmayı incelemişlerdir. Oluşturdukları büyüme modeli, ticareti söz konusu olmayan ve çıktıları nihai mal üretiminde girdi olarak kullanılan sektörde içsel teknolojik değişime dayandırılmıştır. Çalışmada iki bölgeli, üç çeşit mallı ve iki üretim faktörlü bir model kullanılmıştır. Üretim faktörlerinden biri bölgeler arası mobil olan kalifiye işgücü, diğeri mobil ve kalifiye olmayan işgücüdür. Englmann ve Walz, incelemelerini iki durum altında gerçekleştirmişlerdir. İlk durumda bilgi yayılımı yerel olarak sınırlandırılırken, ikinci durumda bölgeler arası bilgi yayılımına izin verilmiştir. Çalışmalarının sonucunda, yerel olarak sınırlı bilgi yayılımının olduğu Ar-Ge sektöründe güçlü yığılaşma etkileri olacağını ve böyle bir durumda bir bölgenin sanayi merkezi, diğerin geleneksel ürün üreten kırsal uydu haline geleceğini belirtmişlerdir. Bölgelerarası bilgi yayılımının olduğu durumda ise, her iki bölgenin de yığılaşmanın etkilerinden aynı oranda faydalandığını vurgulamışlardır.

Krugman ve Livas Elizondo (1996) dünyadaki nüfus yoğunluğu fazla olan büyük şehirlerin pek çoğunun neden gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıktığını araştırmak için bir model geliştirmişlerdir. Kurulan Ekonomik Coğrafya Modeli'nde yığılaşma yaratan etken olarak ölçek ekonomileri, pazar büyüklüğü ve ulaşım maliyetlerinin birbirleri ile etkileşimlerini de göz önünde bulunduran ileri ve geri bağlantı etkileri kullanılırken, yığılaşmayı bozan etken olarak da arazi kiralari ve şehir içi ulaşım maliyetleri (commuting cost- günlük gidiş-geliş ücretleri) kullanılmıştır. Modelde oluşturulan ekonomi iki yerel bölge ve geri kalan bölgelerin hepsini temsilen bir bölge olmak üzere üç bölge temeline dayandırılmıştır. Üretim faktörü olarak sadece yerel bölgeler arasında mobil olmak üzere işgücü kullanılmıştır. Krugman ve Livas Elizondo'nun Meksika örneğini ele aldıkları çalışmada, imalat sanayinin küçük yerel pazarlara ürün arz ederken ortaya çıkan güçlü ileri ve geri bağlantıların büyük şehirler yarattıkları sonucuna ulaşmışlardır. Ancak, gelişmekte olan ülkelerin imalat sanayi yapısı nedeniyle, ekonomilerin uluslararası ticarete açıldıkça ileri ve geri bağlantı etkilerinin giderek zayıfladığının da altını çizmişlerdir.

Venables (1996) firmaların lokasyon seçimi kararlarında hangi unsurların etkili olduğunu araştırdığı çalışmasında, ekonomide biri tam rekabetçi, diğeri ikisi birbirlerine ara girdi

sağlayan dolayısıyla dikey olarak bağlantılı monopolistik rekabetçi sektörler olmak üzere üç sektör tanımlamıştır. İki bölge üzerinde yaptığı analizinde, firmaların her iki bölgede de üretim yaptıkları varsayımı altında modelini oluşturmuştur. Yığılmanın birbiri ile girdi çıktı yapısı bakımından bağlı sektörlerdeki firmaların lokasyon seçimi kararları arasındaki etkileşimler sonucunda ortaya çıkacağını vurgulamıştır. Bu tarz birbiri ile ilişkili olan sektörlerde işgücü mobilitesi olmasa da yığılmaya neden olan unsurların görülebileceğini belirtmiştir. Ayrıca, kritik düzeyin üstündeki ve çok yüksek olmayan ulaşım maliyetlerinin sektörler arasındaki ilişkileri etkileyerek, faktör fiyatları farklılıklarına göre yığılmayı da etkileyeceğini ifade etmiştir.

Krugman ve Venables (1996) sektörel yığılma ve uluslararası ticaret arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ülkeler arasında mobil olmayan faktörler varsayımını kabul ettikleri çalışmada, pek çok ekonomik coğrafyacı gibi iki ülke ve nihai ve ara mal üreten eksik rekabetçi iki endüstrinin var olduğu modeli kullanmışlardır. Krugman ve Venables, endüstriler arası dikey bağlantıların hem endüstriyel uzmanlaşma hem de yığılma açısından önemli olduğu ve bölgedeki endüstriler arası entegrasyon artıktıkça aynı endüstrideki firmaların kümelенmesinin arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, yüksek ticaret/ulaşım maliyetleri söz konusu olduğunda firmaların her iki bölgede üretim yaptıklarını ve düşük ticaret/ulaşım maliyetleri söz konusu olduğunda firmaların tek bir bölgede üretimlerini yoğunlaştırdıklarını ifade etmişlerdir.

Puga ve Venables (1996) çalışmalarında, bir bölge büyürken sanayinin bir ülkeden diğerine nasıl yayıldığını açıklamışlardır. Krugman ve Venables'in (1995) çalışmalarındaki model gibi, n sayıda ülke, iki sektör ve buzdağı ulaşım maliyetlerini kullanmışlardır. Puga ve Venables sanayi sektörleri firmalar arası girdi-çıkı ilişkilerinin güçlü olduğu tek bir ülkede yığılaştığını savunmuşlardır. Ayrıca, büyüme sayesinde sanayi sektörünün daha da geliştiğini ve ücret artışlarının görüleceğini ifade etmişlerdir. Ancak belirli bir zamandan sonra ülkedeki firmaların başka ülkelere taşınacağını ve dolayısıyla sanayinin taşınılan ülkede gelişmeye başlayacağını da altını çizmişlerdir. Elde ettikleri sonuçlar, daha güçlü bağlantıları olan firmaların sanayinin diğer ülkelere yayılımını geciktirdiğini göstermiştir. Bunun yanında ülkeden ilk taşınan firmaların emek yoğun firmalar olduğunu vurgulamışlardır.

Brühlhart ve Torstensson (1998) imalat sanayinde üretimin ekonomik entegrasyonun farklı derecelerinde nasıl şekillendiğini ve endüstri içi ticaretin farklı ölçek ekonomileri ve ticaret maliyetleri üzerindeki etkisini Yeni Ekonomik Coğrafya perspektifinden analiz etmişlerdir. Kurdukları teorik modeli 1980-1990 yılları arasında Avrupa Birliği ülkeleri üzerinde İBBS 2 (İstatistik Bölge Birimi Sınıflandırması Düzey 2) düzeyinde ampirik olarak test etmişlerdir. Çalışmanın sonuçları daha önceki literatürden farklı olarak AB ülkeleri arasındaki en-

tegrasyonun üretimin yığılmasından ziyade coğrafi olarak dağınık gerçekleştiğini göstermiştir. Ölçeğe göre artan getirilere sahip olan imalat sanayi sektörlerinin merkezde toplandığını ve ölçek getirisi daha az olan sektörlerin ise yoğun endüstri içi ticaret gerçekleştirdiği ve çevre bölgelerde toplandığını göstermiştir. Ölçeğe göre artan getiriler ile endüstri içi ticaret arasında ters yönlü ilişki olduğunu bu nedenle de ölçeğe göre artan getirilerin bulunduğu firmaların ihracat eğilimlerinin farklı olması sonucunda daha çok endüstriler arası ticaret görüldüğünü vurgulamışlardır.

Puga (1998) iki bölge ve her bölgede tarımsal hinterlandı olan bir şehir olduğu varsayımı altında formal bir model oluşturmaya çalışmıştır. Oluşturulan model ile yığılasmaya neden olan ulaşım maliyetlerinin, ölçeğe göre artan getirilerin ve işgücünün sektörler ve bölgeler arası hareketliliğinin birbirleri ile etkileşimlerini incelemiş ve gelişmiş ülkelerde ve az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan farkı analiz etmiştir. Puga, kırdan-kente göçün kır ve kent ücret farklılıkları üzerinde etkisi olmadığını belirtmiştir. Ayrıca, ulaşım maliyetleri düş-tükçe büyük şehirlerin küçüklere göre daha düzensiz bir büyüme süreci gösterdiğini ve bu büyüme sürecine giren şehirlerin ücretleri aşırı düzeyde arttırmadan işgücü çekebilmeleri gerektiği ifade etmiştir. Ancak, işgücü bu şehirlere yerleştikçe, göç etmenin avantajlarının hızla kaybolduğunu ve Avrupa’da olduğu gibi gelişmiş ülkelerde dengeli kentsel sistemin oluşmaya başladığı sonucuna ulaşmıştır.

Puga (1999) çalışmasında bölgesel entegrasyon derecesi ile üretim yapısı ve gelir düzeyindeki bölgesel farklılıklar arasındaki ilişkiyi iki bölgeli model kullanarak iki durum için incelemiştir. İlk durumda, işgücünün bölgeler arasında mobil olduğunu, ikinci durumda ise mobilitenin olmadığını varsaymıştır. Bu kapsamda, Puga her iki durumda da eğer ticaret maliyetleri yüksek ise sanayinin bölgelere yayıldığını, ticaret maliyetleri düşük ise yığıl-lasma gözlemlendiğini belirtmiştir. Yığıl-laşmanın derecesinin ise, işgücü mobilitesine bağlı olarak değiştiğini vurgulamıştır. Mobil işgücünün bölgelerarası hareketi ise bölgelerarası ücret farklılıklarına bağlanmıştır. Avrupa Birliği’ni entegrasyon örneği olarak incelemiş ve işgücünün mobil olduğu durumda yığıl-lasma, işgücünün mobil olmadığı durumda hem ücretler hem de üretim yapısı anlamında yakınsama görüleceğini belirtmiştir.

Martin ve Ottaviano (2001) büyüme ve yığıl-lasma arasındaki ilişkiyi NEG çerçevesinde ele almışlardır. Kurdukları iki bölgeli modelde işgücünün mobil olmadığı ve bileşik malların ölçeğe göre artan getiriyi, homojen malların ise ölçeğe göre sabit getiriyi içerdiği varsayımında bulunmuşlardır. Büyüme ve coğrafi yığıl-laşmanın birbirlerini destekleyen süreçler olduğunu ifade etmişlerdir. Martin ve Ottaviano (2001); yığıl-laşmanın bir bölgedeki büyüme-yi yenilik maliyetlerini düşürerek, büyümenin ise yığıl-laşmayı yeni firmaların yeniliğ-in ortaya çıktığı sektörün yakınına yerleşmesi ile teşvik ettiğini ileri sürmüşlerdir. Çalış-

manın sonuçları, yığınlaşmanın tüm yeniliklerin ve üretimin çoğunun merkez kabul edilen bölgede ortaya çıkacağını göstermiştir. Ancak, merkezde yeni firmalar ortaya çıktıkça bazı firmaların, dolayısıyla üretimin çevre kabul edilen bölgeye kayacağını belirtmişlerdir.

Midelfart-Knarvik, Overman ve Venables (2001) geliştirdikleri modelde faktör yoğunluğu ve coğrafyayı bir araya getirerek üretim yerlerinin nasıl belirlendiğini incelemişlerdir. Kurdukları modeli ampirik olarak 14 Avrupa Birliği ülkesi, 33 sektör ve 1980-1997 yılları arasında test etmişlerdir. Analiz sonuçları, ülkelerin sanayi yapılarının dolayısıyla sanayinin yerleşim yerlerinin belirlenmesinde kalifiye işgücünün, ileri ve geri bağlantıların ve ulaşım maliyetlerinin rolünün oldukça önemli olduğunu göstermiştir. Kalifiye işgücü yoğun bölgelerin kalifiye işgücü yoğun sektörleri o ülkeye çekeceğini belirtmişlerdir. Ayrıca ileri ve geri bağlantıları güçlü olan sektörlerin arz ve talebin yoğun olduğu merkezlerde toplanacağını ifade etmişlerdir.

Tabuchi ve Thisse (2011) çalışmalarında NEG'in itici gücü olarak bilinen ulaşım maliyetlerinin ve faktör mobilitesinin yığınlaşma üzerindeki etkilerini özeksel/merkezi yerler kuramı (central place theory) bağlamında analiz etmişlerdir. Bu amaçla kurdukları modelde, homojen mal üreten, tam rekabetçi ve ölçeğe göre sabit getiriler altında üretim yapan bir tarım sektörü ve n sayıda farklılaştırılmış mal üreten, monopolcü rekabetçi ve ölçeğe göre artan getiriler altında üretim yapan imalat sanayi sektörü kullanmışlardır. Modelde biri mobil olmayan çiftçiler diğeri mobil olan işçiler olmak üzere iki üretim faktörü olduğu varsayılmıştır. Çalışmanın sonuçları, ulaşım maliyetleri azaldıkça, asimetrik büyümenin ortaya çıktığını göstermiştir. Merkezi Yerler Kuramı çerçevesinde bazı şehirler firmalar ve işgücü açısından daha cazip hale gelmeye başladığı ve ekonomik entegrasyon artıkça bu şehirlerde yığınlaşma ortaya çıktığı belirtilmiştir. Ayrıca, ulaşım maliyetleri düştükçe, küçük şehirlerin yok olduğu ve tüm üretimin büyük şehirlerde gerçekleştiği ifade edilmiştir.

Son yıllarda ise, NEG yaklaşımı ile ilgili çalışmalar iki gruba ayrılmıştır. Bir grup ekonomik coğrafyacı NEG yaklaşımı ile ilgili ampirik çalışmalar yaparken, bir grup ekonomik coğrafyacı ise, daha çok firmaları, çok uluslu şirketleri, toplumun sosyal ve kültürel yapısını ve patika bağımlılığını (path dependency) göz önünde bulundurarak Evrimci Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı çerçevesinde teorik çalışmalar yapmaktadır.

Öncülüğünü Martin, Boschma, Frenken ve Sunley gibi iktisatçıların yaptığı Evrimci Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı, Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımını reddetmemekte, ancak bazı eksiklikleri olduğunu belirtmektedir. Evrimci Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı, ekonomik coğrafya yaklaşımlarında üçüncü nesil çalışmaların arasında kabul edilmektedir. Bu yaklaşım, Evrimci İktisadın temel prensiplerini göz önünde bulundurarak firmaların, endüstrilerin, ağ yapıların, şehirlerin ve bölgelerin gelişme aşamalarını patika bağımlılığı

çerçevesinde incelemektedir. Evrimci Ekonomik Coğrafya Yaklaşımına göre patika bağımlılığı, bir lokasyonda geçmişte görülen ekonomik, sosyo-kültürel ve kurumsal gelişmelerin ve değişimlerin, lokasyonun bugünkü yapısını etkileyerek ortaya çıkan yığın ekonomilerinin büyüklüğünü ve gelişim yönünü belirlemesi olarak tanımlanmaktadır (Martin ve Sunley, 2006: 399). Dolayısıyla bu yaklaşım, iktisadi faaliyetlerin mekansal dağılımını tarihsel süreçte ele aldığı için Ekonomik Coğrafya teorilerine yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır (Boschma ve Frenken, 2011: 295-296).

2008 Küresel Finansal Krizi'nin ardından hem Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı'na hem de bölgesel kalkınma paradigmalarına yeni bir bakış açısı getiren dört uluslararası rapor yayınlanmıştır (Yavan, 2013: 521). Bu dört rapor ile Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımında dördüncü nesil modeller olarak kabul edilebilecek olan iki yaklaşım ortaya çıkmıştır. İlk yaklaşım Dünya Bankası tarafından hazırlanan "World Development Report 2009: Reshaping Economic Geography" adlı raporda anlatılan Mekana Duyarsız (Spatially Blind) Yaklaşımıdır. Krugman'ın Yeni Ekonomik Coğrafya modelini temel alan, yığın ekonomilerini göz önünde bulunduran ve her bölge için geçerli olabilecek tek tip bölgesel kalkınma politikası öne süren Mekana Duyarsız Yaklaşım, bölgesel kalkınmanın mekansal açıdan dengesiz olacağını savunmaktadır. Bu çerçevede yığın ekonomilerinin büyük şehirlerde daha çok görüldüğü belirtilmektedir. İkinci yaklaşım, OECD tarafından hazırlanan "How Regions Grow: Trends and Analysis" ve "Regions Matter: Economic Recovery, Innovation and Economic Growth" raporlarında ve Avrupa Birliği tarafından Fabrizio Barca'ya hazırlatılan "An Agenda for a Reformed Cohesion Policy" raporunda anlatılan Mekana Dayalı (Placed Based) Yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, her bölge için o bölgeye özel, bölgenin karakteristik özelliklerini dikkate alan, bilgi birikimini önemseyen, bölgedeki kurumların etkin kullanılmasını sağlayan kalkınma politikalarının uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Mekana Dayalı yaklaşım kurumsal ekonomik coğrafyayı temel almaktadır. Her iki yaklaşımda coğrafyayı teorilerinin merkezine aldıkları ve yığın ekonomilerine önem verdikleri için ekonomik coğrafya yaklaşımına yeni bir soluk getirmişlerdir.

3. Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımının Temel Özellikleri

NEG modellerinin temel yapı taşlarını; bir ekonomik ajanın yerleşim kararlarını belirleyen ürün farklılaşmasını modelleştiren çeşitlilik varsayımı (love of variety), ölçeğe göre artan getiri ve ulaşım maliyetleri oluşturmaktadır (Redding, 2009: 2). Bu temel yapı taşları faktör ve ara girdi mobilitesi ile birleştğinde yığıllaşmayı (agglomeration) ve kümelenmeyi (cluster) beslemektedir (Grajeda ve Arias, 2009: 2). Bu bağlamda Yeni Ekonomik Coğrafya

yaklaşımından bahsedilirken üzerine durulması gereken kilit unsurlar; çeşitlilik, ölçeğe göre artan getiriler, eksik rekabet piyasaları, faktör mobilitesi, endüstri içi ticaret (ara girdi mobilitesi) ve ulaşım maliyetleridir (Fujita ve Krugman, 2004: 147).

Tablo 2: NEG'in Temel Özellikleri	
Çeşitlilik	Sabit İkame Esnekliği fonksiyonu (Constant Elasticity of Substitution – CES fonksiyonu)
Ölçeğe Göre Artan Getiriler	İçsel Ölçek Ekonomileri
Eksik Rekabet Piyasaları	Dixit-Stiglitz Model
Ulaşım Maliyetleri	Buzdağı ulaşım maliyetleri (Transfer edilen malın belli bir yüzdesi)
Endüstri içi Ticaret	İleri- Geri bağlantılar
Faktör mobilitesi	A)Firma Lokasyonu: kar sağlayan her lokasyonda tesis kurulabilir: tedarikçilere ve piyasaya erişim B) Emek Mobilitesi: Ücret Farklılıklarına göre hareket ederler
Kaynak: Head ve Mayer, 2003: 11'den yola çıkılarak hazırlanmıştır.	

Çeşitlilik (love of variety); her ülkenin tüketicilerinin hem yerel hem de yabancı orijinli ürün çeşitlerine daha kolay erişimi anlamına gelmektedir (Grajeda ve Arias, 2009: 13). Krugman'ın NEG modeli çerçevesinde CES fonksiyonuna dayalı fayda fonksiyonun varsayımlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Krugman'ın başlangıçtaki modeli Dixit ve Stiglitz'in 1977'de oluşturdukları monopolcü rekabet ve ölçeğe göre artan getirileri içeren modeline dayanmaktadır. Bu model ticaret ve büyüme teorilerinde eksik rekabeti modellemesi sayesinde önemli bir yer edinmiştir (Brakman ve Garretsen, 2003: 641). Ölçeğe göre artan getirileri ve eksik rekabeti içeren modeller ülkelerin farklı piyasalara erişebilmek için tam karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadan farklı üretim yapıları oluşturmalarına açıklık getirmektedir (Ottaviano ve Puga, 1997: 4). Ölçeğe göre artan getiriler ve monopolcü rekabet birlikte yığılmaı arttırmaktadır.

Ölçeğe göre artan getiri, Krugman'ın 1991'de şekillendirdiği NEG yaklaşımının basit yapısını oluşturan merkez-çevre yaklaşımın önemli bir parçasıdır (Fujita ve Krugman, 2004: 146). Ölçeğe göre artan getiriler sayesinde merkez uyduya göre daha etkin üretim yapmakta ve daha fazla çeşitte tedarikçiye ulaşma şansı elde etmektedir (Krugman, 1991b: 49). Ölçeğe göre artan getiri, merkezde üretim yapan firmaların satışları arttıkça daha yüksek karlar elde edeceklerini göstermektedir. Elde edilen bu karlar sözü edilen bölgenin çekiciliğini

arttırarak ölçeğe göre artan getiriye sahip endüstride üretim yapan firmaların bu bölgeye çekilmesini ve merkezdeki endüstrinin büyüklüğünün artmasını sağlamaktadır. (Ottaviano ve Puga, 1997: 6). Ölçeğe göre artan getiriler sağladıkları fayda açısından içsel veya dışsal olarak ayrılmaktadırlar. İçsel getiriler, firmaların kapasitesi büyüdükçe sabit maliyetlerinin azalmasını ifade ederken, dışsal getiriler yığın ekonomileri olarak da tanımlanabilmektedir. Dışsal getiriler aynı sektördeki firmaların bir bölgeye yerleşmesi yani yerelleşme (localization economies) ve farklı sektördeki firmaların bir bölgeye yerleşmesi yani kentleşme (urbanization economies) olarak iki farklı şekilde ele alınmaktadır (World Bank, 2009: 129).

NEG modellerinde faktör mobilitesinden anlaşılması gereken aslında emeğin mobilitesidir. Nüfusu fazla olan lokasyonların piyasaya erişimi daha kolay olmaktadır ve bu lokasyonlar daha yüksek ücretler önermektedirler. Eğer emek mobilitesi söz konusu ise, yüksek ücretler o lokasyonun çekiciliğini arttıracak ve daha fazla nüfus ve daha kolay piyasaya erişim sunacaktır (Venables, 2005: 6).

Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı'nın önemli özelliklerinden birisi de endüstri içi ticarettir. Endüstri içi ticaret, aynı endüstri içinde tanımlanan malların bir ülke tarafından eşanlı olarak ithal ve ihraç edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Eksik rekabet ve ölçeğe göre artan getiri söz konusu olduğunda girdi-çıktı bağlantılarının rolü artmaktadır. Çünkü bu etkiler hem piyasa büyüklüğünü (geri bağlantılar ile) hem de ticaret maliyetlerini (ileri bağlantılar ile) etkilemektedir (Haaland ve vd, 1999: 12). Yeni Ekonomik Coğrafya yaklaşımının ortaya çıkması ile birlikte hem mekansal etkiler açısından hem de ticaret maliyetleri açısından endüstri içi ticaretin uluslararası ticaret açısından önemi de artmıştır. Bu kapsamda eğer NEG'den bahsediliyorsa endüstri içi girdi-çıktı bağlantılarından da bahsetmek gerekmektedir.

Yeni Ekonomik Coğrafya yaklaşımı, eksik rekabet piyasası ve ölçeğe göre artan getiriler varsayımı altında ulaşım maliyetlerini de dikkate alarak ekonomik faaliyetlerin bölgesel dağılımını incelemektedir. Ulaşım maliyetlerini göz önünde bulunduran bu yaklaşım uluslararası ticaret teorilerinde dinamik bir model oluşturmaktadır. Ulaşım maliyetlerinin yüksek olduğu durumda, görece olarak daha az lokasyonlar arası ticaret söz konusu olmaktadır. Bu nedenle emeğin ücreti daha çok yerel rekabete ve o lokasyondaki işçi sayısına bağlı olacaktır (Krugman, 1998b: 12) Ancak, ulaşım maliyetleri düştüğünde, firmalar her iki lokasyonda da satış yapabilmektedirler. Ulaşım maliyetleri kritik düzeyin altına düştüğünde ise merkez ve uydu modeli oluşmaktadır. Merkez uydu modelinin oluşması için imalat sanayinde ulaşım maliyetlerinin yeterince düşük olması, ürün çeşitliliğinin yeterli olması ve imalat sanayi harcamalarının yeterince yüksek olması gerekmektedir (Fujita ve Krugman,

2004: 146). Eğer yeterli ölçek ekonomileri ve ulaşım maliyetleri söz konusu ise, merkez ve uydu arasında büyük ücret farklılıkları ortaya çıkmaktadır.

Emek mobilitesi ve ulaşım maliyetleri bir araya geldiğinde piyasa da İç Piyasa Etkisi (Home Market Effect) ve Piyasa Dışlama Etkisi (Market Crowding Out Effect) olmak üzere iki etki görülebilmektedir. Yüksek ulaşım maliyetleri nedeniyle yabancı mallar yerel mallara göre daha pahalı olabilmektedir. Yerel piyasada az sayıda üretici bulunmaktadır ve yüksek ulaşım maliyetleri aynı zamanda bu üreticiler için ithalattan korunma sağlamaktadır. Bu nedenle yerel piyasadaki üreticiler yüksek fiyatlar öne sürebilmektedir. Bu durum işçi ücretlerinin de artması anlamına gelmektedir. Ulaşım maliyetlerinin düşmesi durumunda ithalattaki koruma da kalkmış olmaktadır. Dolayısıyla yerel piyasadaki fiyatlar ve ücretler düşecektir (Combes, Duranton and Overman, 2005; 13). Yerel piyasada işgücünün fazla olduğu durumda ise, piyasa büyüklüğü fazla olacaktır. Böyle bir durumda iki etki görülmektedir. İlk etki, İç Piyasa Etkisidir. Bir mal için piyasa büyüklüğü fazla olan lokasyon o malı üreten diğer firmaları da aynı lokasyona çekecektir. Böylece lokasyon net ihracatçı konumuna gelecek ve ücretler yükselecektir. Bu etkiye İç Piyasa Etkisi adı verilmektedir (Grajeda ve Arias, 2009: 13). Ulaşım maliyetlerinin düşük olması ithalatı kolaylaştıracığı için böyle bir durumda İç Piyasa Etkisi zayıf olacaktır. İkinci etki ise, Piyasa Dışlama Etkisidir. Yerel piyasa da işgücünün fazla olduğu varsayımı altında ulaşım maliyetlerinin yüksek olması ihracat talebini düşürecek ve yerel piyasadaki firmalar sadece iç pazara satış yapabileceklerdir. Ancak fazla işgücü daha fazla firma ortaya çıkaracaktır. Bu durumda piyasa kalabalıklaşacak ve fiyat ve ücretler düşecektir. Bu etkiye de piyasa dışlama etkisi denilmektedir. Ulaşım maliyetlerinin düşük olması durumunda ihracat kolaylaşacağı için işgücünün artması fiyatları etkilemeyecek dolayısıyla piyasa dışlama etkisi daha zayıf olacaktır (Martin ve Sunley; 1996: 263).

Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı, anahtar rol oynayan tüm bu etmenler bir araya geldiğinde geleneksel uluslararası ticaret teorilerinden varsayımları ve temel özellikleri bakımından ayrılmaktadır. Bu nedenle bu yaklaşım hem bölgesel iktisat teorilerine hem de uluslararası ticaret teorilerine farklı bir bakış açısı getirmektedir.

Ekonomik Coğrafya Yaklaşımının amacı, genel denge altında aynı anda hem iktisadi faaliyetleri bir arada tutan merkezci kuvvetler (centripetal forces) hem de iktisadi faaliyetleri ayıran merkezkaç kuvvetler (centrifugal forces) üzerinde tartışma sağlamaktır (Fujita ve Krugman, 2004: 141). Tablo 3 Merkezci ve Merkezkaç Kuvvetleri göstermektedir.

Genel anlamda Merkezci Kuvvetler, Marshall'ın Dışsal Ekonomi kaynaklarını ifade etmektedir. Bir firma bir lokasyona yerleştiğinde hem ileri hem de geri bağlantılar yaratmaktadır. İleri bağlantılar ara girdi arz ederek ya da işgücüne eğitim vererek yığınlaşma

etkisi sağlamaktadır. Geri bağlantılar ise, firma ve işçilerinin aynı lokasyondaki diğer firmalardan ara ve nihai mal satın almaları sayesinde yoğunlaşma etkisini desteklemektedirler (Venables, 1998: 4). Yoğunlaşma işgücü piyasalarını desteklemekte ve işçilerin kolaylıkla iş bulabilmelerini sağlamaktadır. Ayrıca yoğunlaşma bilgi yayılımı sayesinde daha az veya daha çok saf dışsal ekonomiler yaratabilmektedir (Krugman, 1998b: 3).

Tablo 3: Coğrafi Yoğunlaşmayı Etkileyen Faktörler

Merkezcil Kuvvetler	Merkezkaç Kuvvetleri
<i>Piyasa Büyüklüğü Etkileri (bağlantılar)</i>	<i>Mobil Olmayan Faktörler</i>
<i>İşgücü Piyasası Havuzu</i>	<i>Arazi/Toprak Kiraları</i>
<i>Saf Dışsal Ekonomiler</i>	<i>Saf Negatif Dışsal Ekonomiler</i>
Kaynak: Krugman, 1998a: 8	

Merkezkaç kuvvetler ise ayırıcılar olarak bilinmektedir. Mobil olmayan faktörler (toprak, doğal kaynaklar) üretimin yoğunlaşmasına engel olmaktadır. Ayrıca iktisadi faaliyetlerin yoğunlaşması yerel araziye fazla talep oluşturarak, arazi kiralalarını arttırmaktadır. Bu yolla daha sonra oluşabilecek yoğunlaşmaların önüne geçilmiş olmaktadır. Faaliyetlerin yoğunlaşması daha az veya daha fazla saf negatif dışsal ekonomiler yaratmaktadır. (Krugman, 1998b: 4). Örneğin, kalabalıklaşma, trafik tıkanıklıkları veya endüstrideki firma sayısı arttıkça, işgücü talebi artarken ücretlerin yükselmesi sonucunda firmanın maliyetlerinin artması gibi (Dinler, 2004: 194).

Kısacası NEG ile çalışmak hem merkezcil kuvvetleri hem de merkezkaç kuvvetleri aynı anda göz önünde bulundurmaktır. Merkezcil kuvvetler, iç piyasa etkisi yaratarak birbirini tetikleyerek yoğunlaşmayı sağlamakta, merkezkaç kuvvetler ise piyasa dışlama etkisi yaratmaktadır (Bode ve Mutl, 2010; 1-4).

4. Akış Diyagramlarının Oluşturulması

Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı'nın ortaya çıkışından itibaren özellikle yığın ekonomileri ile uğraşan iktisatçılar bu yaklaşımın teorik yapısı yanında yığın ekonomilerinin diyagramatik çerçevesini oluşturmaya yönelmişlerdir. Mekansal analizlerin ve lokasyon kavramının NEG'in gelişimi ile daha da ön plana çıkması bu çalışmaların hız kazanmasına neden olmuştur. Combes, Duranton ve Overman (2005), mekansal analizlerin mekansal yapı, üretim yapısı ve faktör ve mal mobilitesi olmak üzere üç etkeni içermesi gerektiğini vurguladıkları çalışmalarında mekansal ekonomiyi ve şoklar karşısındaki uyumlanma süreçlerini açıklamak amacıyla bir diyagramatik çerçeve oluşturmuşlardır. Bu çerçeve ile Kent İktisadi ve NEG'in benzer ve farklı yönlerini ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Ancak,

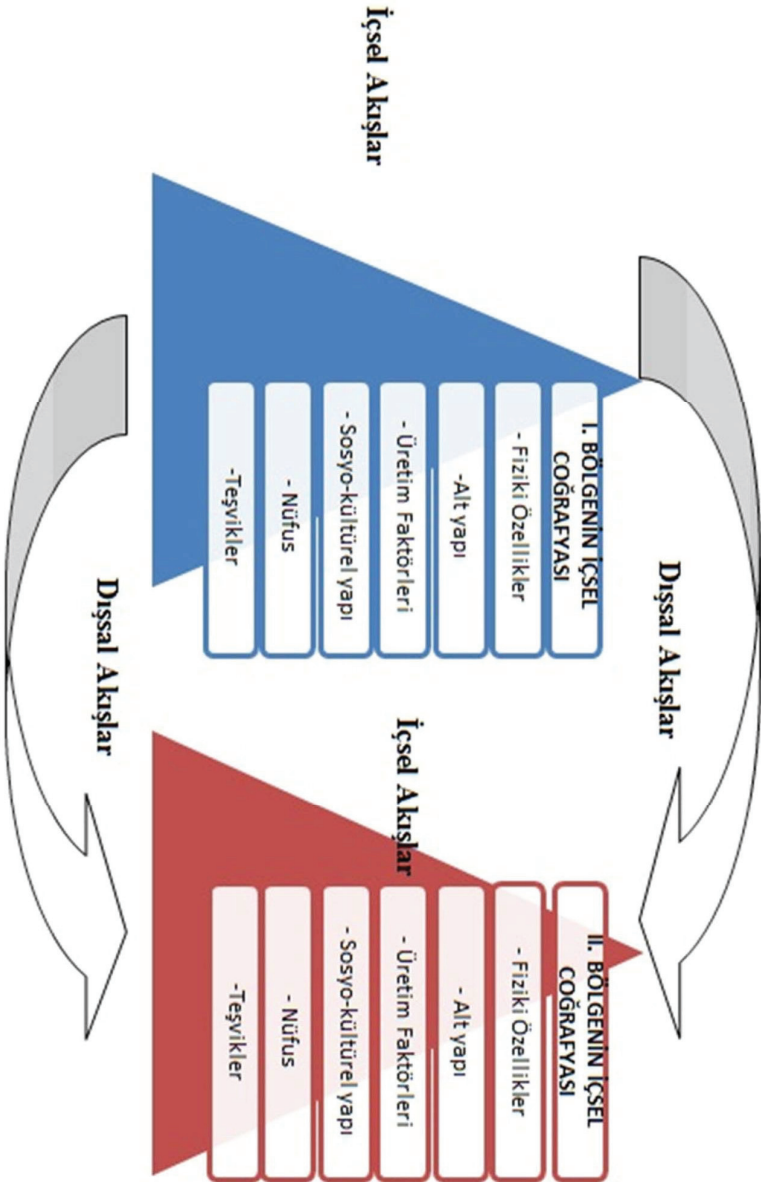
Combes, Duranton ve Overman'ın (2005) çalışmaları yol gösterici olmakla beraber, yeni koşulları açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Combes, Duranton ve Overman'ın (2005) çalışmasından yola çıkılarak günümüz üretim ve tüketim yapısında yaşanan değişimler ve teknolojik gelişmeler göz önünde bulundurularak Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı ekosisteminin işleyişini yansıtan içsel ve dışsal akışlar diyagramatik çerçevede yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede, çalışmada yeni koşullar bağlamında NEG ekosisteminin üç ana etkeni mekansal yapı, üretim yapısı (firmalar) ve işgücünün tercihleri (hanehalkları) olarak tanımlanmıştır. İçsel ve dışsal akışlar ise NEG yaklaşımının temel varsayımları ile ilişkilendirilmiştir.

1. Mekansal Yapı: Çalışmada ortaya koyulan NEG ekosisteminin temelini mekansal yapı oluşturmaktadır. Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı üzerinde yapılan çalışmalar ilerledikçe sistemin işleyişini belirleyen etkenler, içsel ve dışsal akışlar daha belirgin hale gelmiştir. Ekonomik coğrafyacılar artık, sadece NEG'in temel ekonomik varsayımları üzerinde durmak yerine lokasyon seçiminde önemli olan sosyo-kültürel etkenleri, firmaların ve lokasyonun içsel özelliklerinden doğan patika bağımlılığını da göz önünde bulundurmaktadırlar. Bir lokasyonun mekansal yapısını iki etken belirlemektedir. Bunlardan ilki lokasyonun fiziki özellikleri ve sahip olduğu üretim faktörleri iken, ikincisi lokasyonlar arasındaki ilişkilerdir (Brakman, Garretsen, Gorter, Horst ve Schramm, 2004: 15). Combes, Duranton ve Overman (2005) çalışmalarında bunu destekler şekilde lokasyonun mekansal yapısını içsel ve dışsal coğrafya olarak tanımlamışlardır. İçsel coğrafya lokasyonun içsel özelliklerini ifade ederken, dışsal coğrafya ise lokasyonların birbirleri ile ilişkilerini ifade etmektedir. Lokasyonda öncelikli olarak hangi ekonomik faaliyetlerin yapılacağı kararı, lokasyonun fiziki özelliklerine ve sahip olduğu üretim faktörlerine bağlı olarak alınmaktadır. Lokasyonun çekiciliği ise, firmaların ve işgücünün yerleşim yeri seçim kararlarında kümülatif nedensellik yaratması bakımından oldukça önemlidir. NEG ekosistemi diyagramındaki içsel akışlar, içsel coğrafyadaki lokasyon özelliklerinin birbirlerine etkisini göstermektedir. Dışsal akışlar ise, dışsal coğrafyaya konu olan lokasyonlar arasındaki ilişkileri analiz etmektedir. Kullanılan bu yöntem ile ekonomideki herhangi bir şokun etkisi daha etkin bir şekilde analiz edilebilecektir.

Şekil 1'de iki bölgeyi bir ekonomide basit içsel ve dışsal coğrafya gösterilmektedir. Her iki bölge de kendine özgü lokasyonlardır ve kendine özgü içsel coğrafyaya sahiptirler. Birinci bölgenin ikinci bölge ile ilişkisi, birinci bölgenin dışsal coğrafyasını, ikinci bölgenin birinci bölge ile ilişkisi ikinci bölgenin dışsal coğrafyasını göstermektedir. Bir bölgenin içsel ve dışsal coğrafyası o bölgenin mekansal yapısını ifade etmektedir. Her iki bölgenin birbirleri ile ilişkileri ise onlardan daha geniş bir mekansal yapıya sahip lokasyonun içerisinde ince-

lenmektedir. Her bölgenin içsel coğrafyasının özellikleri arasındaki etkileşimler, NEG varsayımlarına bağlı içsel akışları göstermektedir. Şekil 1’de bölgelerin içsel coğrafi özellikleri fiziki özellikler (doğal özellikler ve arazi), altyapı (Konut, ulaşım ve iletişim altyapısı), üretim faktörleri, sosyo-kültürel yapı (eğitim ve sağlık imkanları, kültürel aktiviteler), nüfus yoğunluğu ve teşvik yapısı olarak sınırlandırılmaktadır. Bu özellikler her bölge için kendine özgüdür ve diğer bölgelerden farklılaşmasını sağlamaktadır. Ortaya çıkan farklılıklar, işgücünün ve firmaların lokasyon yeri seçiminde lokasyonun çekiciliğinin yüksek veya düşük olmasında oldukça önemli etkiler yaratmaktadır. Bölgelerin dışsal coğrafyaları arasındaki ilişkiler ise yine NEG varsayımlarına bağlı olarak dışsal akışları göstermektedir. Kısacası, NEG ekosisteminin işleyişini yansıtan içsel ve dışsal akışlar, mekansal yapının üzerinde şekillenmektedir.

Şekil 1: NEG Mekansal Yapı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

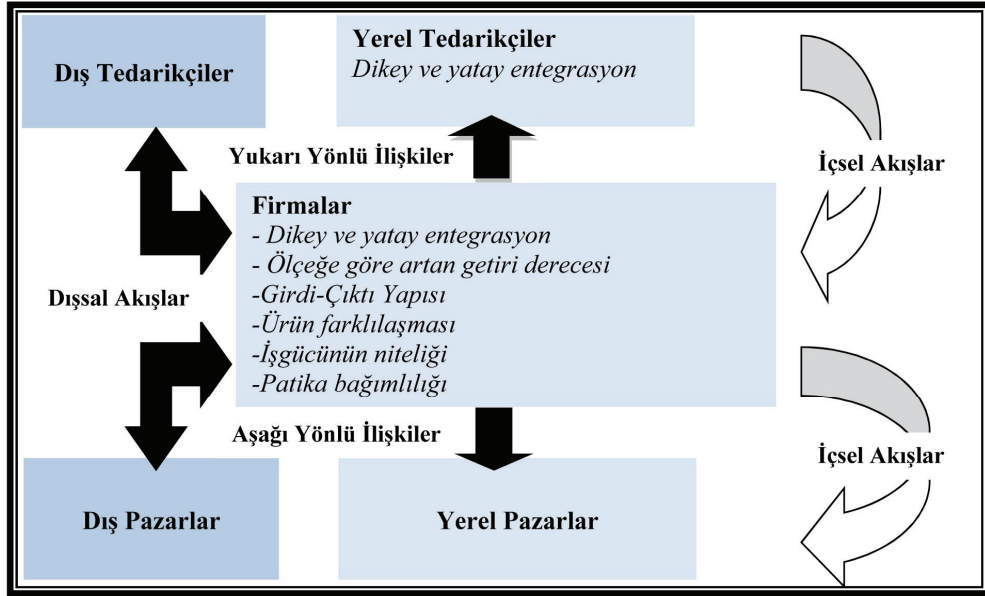
2. Firmalar (Üretim Yapısı): Lokasyon seçimini anlamak için, üretim yapısını anlamak gerekmektedir. Çünkü üretim yapısı herhangi bir ekonomik faaliyetin hangi lokasyonda gerçekleştirileceği ile farklı lokasyonlara dağılmış üretim faktörleri arasındaki ilişkiyi belirlemektedir. Mekansal yapı ile üretim yapısı arasındaki etkileşimler, hem ekonomik faaliyet ile mal piyasası arasındaki ilişkiyi (aşağı yönlü ilişkileri) hem de farklı üretim sistemlerinin birbirleri ve tedarikçilerle aralarındaki ilişkiyi (yukarı yönlü ilişkiler) ortaya çıkarmaktadır (Storper; 1999: 3). Firmalar lokasyon seçimi kararlarını verirken pazara (aşağı yönlü ilişkiler) ve tedarikçilere (yukarı yönlü ilişkiler) erişim olanaklarının yoğun olduğu lokasyonları tercih etmektedir. Bu amaçla, eksik rekabet koşulları altında çalışan firmalar üretim maliyetlerinin düşük ve yerel talebin yüksek olduğu lokasyonlara yönelmektedir. Düşük maliyet ve yüksek talep birlikte merkezci kuvvet gibi çalışarak firmaların aynı lokasyonlara yerleşmesini sağlamaktadır. Ancak, bu kuvvetlerin gücü hem ticaret engellerine hem de ulaşım maliyetlerine bağlıdır. Her ikisi de azaldıkça tedarikçilere ve pazarlara erişim imkanı artmaktadır (Ottaviano, 2011: 236). Yerel pazarlara ve yerel tedarikçilere erişim kanalları içsel akışları ifade ederken, lokasyon dışındaki pazar ve tedarikçilere erişim ticaret engellerini ve ulaşım maliyetlerini göz önünde bulundurarak dışsal akışları ifade etmektedir. Ayrıca firmaların dikey entegrasyon derecelerinin (aynı endüstride üretim yapan firmaların birbirleri ile ilişkileri) ve yatay entegrasyon derecelerinin (farklı endüstrilerde üretim yapan firmaların birbirleri ile ilişkileri) yüksek olması o lokasyonun çekiciliğinin artmasında önemli rol oynamaktadır. Dikey ve yatay entegrasyonların dereceleri sektörün ileri ve geri bağlantılarını belirlemekte ve aynı zamanda içsel akışların arasında yer almaktadır.

Lokasyonun üretim yapısının şekillenmesinde firmaların kendine özgü özellikleri de dikkate alınmaktadır. Bu bağlamda, firmaların ölçeğe göre artan getiri derecesi, girdi-çıkı yapısı, ürün farklılaşması ve işgücünün farklı becerilere sahiplik düzeyi üretim yapısının belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Combes, Duranton, Overman; 2005: 3). Ayrıca, firmaların hem aşağı – yukarı yönlü ilişkilerinin hem de dikey – yatay entegrasyon düzeylerinin yüksek olmasında, piyasalardaki teknolojik gelişmelere ve değişimlere adaptasyon sürecinin kısa olmasının payı büyüktür. Firmalar eğer gelenekçi yapılara sahiplerse, üretim süreçlerinde yeniliklere açık olmayacaklar dolayısıyla patika bağımlısı olacaklardır. Bu nedenle, firmaların esnek ve yenilikçi yönetim ve organizasyon yapısı üretim yapısının gelişmesi açısından etkili olmaktadır.

Şekil 2 NEG ekosistemindeki üretim yapısı içerisindeki ilişkileri göstermektedir. Üretim yapısının işleyişinin düzenli ve uyumlu olması bölgedeki işgücü sayısına ve niteliğine de bağlıdır. İşgücünün bölgeye çekilmesinde mekansal yapının içsel coğrafi özellikleri etkili olduğu kadar firmaların ödemeye razı oldukları ücret düzeyleri de etkili olmaktadır. Fir-

malar ücret politikalarını belirlerken; değişken maliyetlerini de göz önünde bulundurmaktadırlar. Firma nüfusu fazla olan bir bölgeye yerleşmiş ise hem piyasalara hem de tedarikçilere erişimi daha kolay olacaktır ve firmalar mobil işgücünü lokasyona çekebilmek için ücretleri arttırabileceklerdir. Ancak aşağı ve yukarı yönlü ilişkiler güçlü değilse, ücret artışı firmaların değişken maliyetlerini arttıracak ve firmaların o lokasyondan ayrılmasına neden olacaktır.

Şekil 2: NEG Üretim Yapısı (Firmalar)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

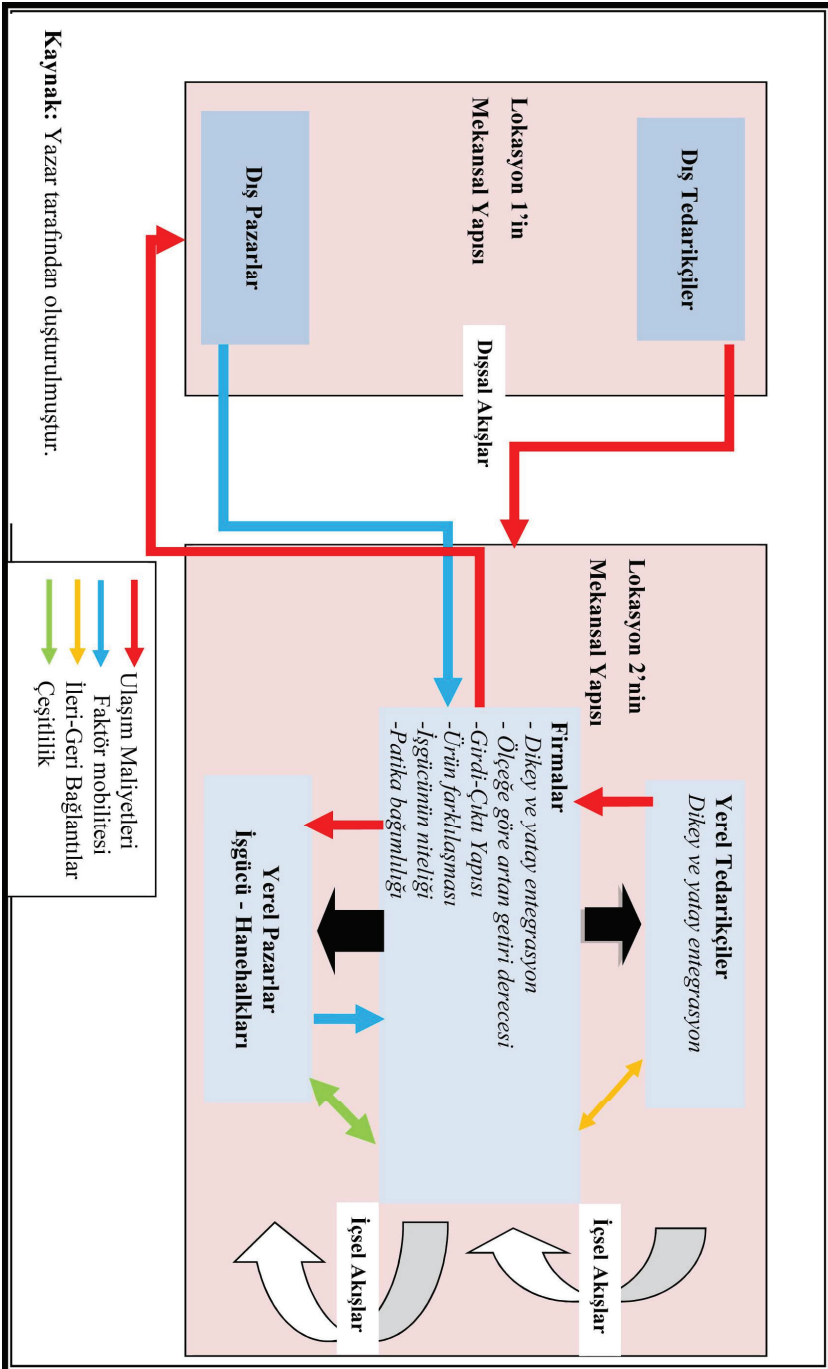
3. Hanehalkları (İşgücünün Tercihleri): Yeni Ekonomik Coğrafya yaklaşımının varsayımlarından biri olan işgücünün lokasyon içinde ve lokasyonlar arasında mobil olması, hem üretim yapısını hem de mekânsal yapıyı belirlemede stratejik öneme sahiptir. Hanehalklarının yerleşim veya göç kararı lokasyonun nüfusunu, işgücüne katılım oranını ve işgücü niteliğini belirleyerek üretim yapısının şekillenmesine neden olmaktadır. İşçilerin bir bölgeden diğerine göç etmesi, göç edilen bölgedeki tüketici talebinin artmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla bu bölgedeki firmalar ek maliyete katlanmadan daha geniş bir pazara üretim yapma fırsatına sahip olmaktadır. Bölgenin dışındaki firmaların genişleyen pazara erişebilmeleri için ulaşım maliyetlerine katlanmaları ya da artık daha geniş pazara sahip olan bölgeye taşınmaları gerekmektedir. Böylece üretim bu bölgede yoğunlaşmakta, reel ücretler artmakta ve bölgeye daha fazla işgücü çekilmektedir (Brakman, Garretsen, Gorter,

Horst ve Schramm, 2004: 17). Kısacası, nüfus yoğunluğu fazla olan lokasyonlardaki firmaların yerel pazarları genişlemekte, uygun işgücü-işveren eşleştirmesi (employee-employer matching) kolaylaşmaktadır. Dolayısıyla ekonomik coğrafya modellerinde dinamik dengelerin sağlanmasının önemli bir aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

NEG yaklaşımında mobil işgücünün lokasyon tercihleri sadece ücretlere bağlanmaktadır. Firmalar genişleyen pazarlar nedeniyle üretim artışı için işgücü taleplerini arttırmaktadırlar. Ücret artışları piyasaya ve tedarikçilere erişim kolaylığı ile finanse edilebildiği sürece işgücünü firmaya çekebilmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu durum yaklaşımın eleştiri aldığı noktaların başında gelmektedir. Ücret artışları tek başına işgücünün bölgeye çekilebilmesi için yeterli olmamaktadır. Çünkü NEG modelleri bölgelerarası ücret farklılıklarının birbirine yakın olduğu bölgeler arasında yerleşim yeri seçimlerini etkileyen faktörleri belirleyememektedir. Bu kapsamda, üçüncü nesil ekonomik coğrafya yaklaşımları arasında sayılan ve temelleri Davranışsal İktisada dayanan Evrimci Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı ve dördüncü nesil ekonomik coğrafya yaklaşımları Mekana Duyarsız ve Mekana Dayalı Yaklaşımlar yerleşim yeri seçimlerinde sosyo-kültürel faktörlerin de etkili olduğunu vurgulayarak konuya yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır. Yüksek reel ücretlerin yanı sıra lokasyonun sosyo-kültürel yapısı da göç kararlarında etkili olmaktadır. Bu durum özellikle reel ücretlerin birbirine yakın olduğu lokasyonlar arasında seçim yaparken ön plana çıkmaktadır.

Şekil 3, bu çalışma ile ilk kez kurgulanan NEG Ekosisteminin Akış Diyagramını NEG'in temel varsayımları ile ilişkilendirerek göstermekte ve mekansal yapı, üretim yapısı ve işgücünün tercihlerini bir araya getirerek amripik analizlere de temel oluşturmaktadır.

Şekil 3: NEG Ekosisteminin Akış Diyagramı

5. Sonuç

Ekonomik faaliyetlerin bölgeler arasındaki dağılımı, son yıllarda küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin de etkisiyle üzerinde en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Bu gelişmeler göz önüne alındığında geleneksel iktisat teorileri ekonomik birimlerin faaliyet yerlerini nasıl seçtiklerini ve yığınlaşmaların nasıl oluştuğunu açıklamada yetersiz kalmışlardır. İktisat yazınında, ‘lokasyon’ kavramının öneminin gündeme gelmesine piyasa yapısı ve ulaşım maliyetlerinin modellenmesinde görülen gelişmeler eklenince yerleşim yeri kararlarını ve yığınlaşmayı açıklamak için yeni bir yol aranmıştır (Vanbergen, 2005: 1).

1991 yılında Krugman’ın ve ardından, Fujita (1993), Venables (1996) ve Puga’nın (1999) uluslararası ticarete coğrafyanın önemini vurgulaması ve yaşanan değişimi eksik rekabet koşulları, ölçeğe göre artan getiri, faktör mobilitesi ve dinamik denge modelleri ile açıklaması ile uluslararası ticarete Yeni Ekonomik Coğrafya yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımın temel modeli ölçeğe göre artan getiriyi, ulaşım maliyetlerini ve mobil üretim faktörlerinin yerleşim kararlarını kapsayan piyasa yapısına dayandırılmıştır. Bu sayede ticaret teorilerinde mekansal etkiler de ön plana çıkmıştır (Brakman ve Garretsen, 2003: 640). NEG firmaların lokasyon seçimini göz önüne alarak yığınlaşmanın olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya koymaktadır (Brakman, Garretsen, Gorter, Horst ve Schramm, 2004: 11). Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı, modern ticaret ve büyüme teorilerinin ekonomik faaliyetlerin mekansal bağlamdaki dağılımlarını nasıl açıkladığını daha gerçekçi bilgiler sunarak göstermektedir (Brakman, Garretsen ve Schramm, 2002: 1).

Bu kapsamda, çalışmada NEG’in temel unsurları ve özellikleri ortaya koyulmuş ve gelişimi tarihsel süreçte açıklanmıştır. Ayrıca, mekânsal yapı, üretim yapısı ve işgücünün tercihleri ortaya koyularak oluşturulan Yeni Ekonomik Coğrafya ekosisteminin akış diyagramları ile yaklaşımın işleyişi sunulmuştur. Literatürdeki son gelişmeler, Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı’nın uluslararası ticaret teorilerine yeni bir bakış açısı getirdiğini kanıtlamaktadır.

Kaynakça

- BARCA, F; (2009), "An Agenda for A Reformed Cohesion Policy: A Placed Based Approach to Meeting European Union Challenges and Expectations", Independent Report Prepared at the Request of the European Commissioner for Regional Policy, Danuta Hubner, European Commission, Brussels.
- BEHRENS, K. ve THISSE, J.F.; (2007), "Regional Economics: A New Economic Geography Perspective", *Regional Science and Urban Economics*, 37, pp. 457-465.
- BODE, E ve MUTL J.; (2010), "Testing Nonlinear New Economic Geography Models". Kiel Institute for World Economy Working Papers. No: 1605, <https://ideas.repec.org/p/zbw/ifwkwp/1605.html>, 10.08.2014.
- BOSCHMA, R ve FRENKEN, K.; (2011).; "The Emerging Emprics of Evolutionary Economic Geography". *Journal of Economic Geography*, 11, pp. 295-307.
- BRAKMAN, S., GARRETSEN, H. ve SCHRAMM, M.; (2002), "New Economic Geography: Testing The Helpman-Hanson Model". HWWA Discussion Paper, 172.
- BRAKMAN, S ve GARRETSEN, H.; (2003), "Rethinking the "New" Geographical Economics" *Regional Studies*, 37(6/7), pp. 637-648.
- BRAKMAN, S., GARRETSEN, H., GORTER, J., HORST, A. ve SCHRAMM, M.; (2004), "New Economic Geography, Emprics, and Regional Policy". CPB Netherlands Breaufor Economic Policy Analysis. <http://www.cpb.nl>
- BRAKMAN, S. ve GARRETSEN, H.; (2007), "From Theory to Estimation and Back the Emprical Relevance of New Economic Geography", In B. Fingleton (ed) *New Directions in Economic Geography*: pp.98-129, Cheltenham, Edward Elgar.
- BRÜLHART, M. ve TORSTENSSON, J.; (1998), "Regional Integration, Scale Economies and Industry Location in the European Union", CEPR discussion paper, No 1435, http://www.cepr.org/active/publications/discussion_papers/dp.php?dpno=1435, 10.08.2014 .
- COMBES, P.-P. ve OVERMAN, H.; (2003), "The Spatial Distribution of Economic Activities in the European Union", Centre for Economic Performance, Discussion Paper.
- COMBES, P.-P., DURANTON, G. ve OVERMAN, H.; (2005), "Agglomeration and the Adjustment of the Spatial Economy". Centre for Economic Performance Discussion Paper. No. 689.
- DİNLER, Z.; (2004), *Mikro Ekonomi*. Ekin Kitabevi, Bursa.
- DIXIT, A.K. ve STIGLITZ, J.; (1977), "Monopolistic Competition and Optimum Product Diversity", *American Economic Review*, 67 (3), pp. 297-308.
- ENGLMANN, F. ve WALZ, U.; (1995), "Industrial Centers and Regional Growth in the Presence of Local Inputs", *Journal of Regional Science*, 35 (1), pp. 3-27.
- FUJITA, M.; (1993), "Monopolistic Competititon and Urban Systems", *European Economic Review*, Elsevier, 37, pp. 308-315.
- FUJITA, M. ve KRUGMAN, P.; (2004), "The New Economic Geography: Past, Present and Future". *Papers in Regional Science*. 83, pp. 139-164.
- GRAJEDA, R. ve ARIAS, M.; (2009), "Spatial Implications of International Trade Under The New Economic Geography Approach", MPRA Paper, No: 18076.

- HAALAND, J., KIND, H., MIDELFART-KNARVIK, K. ve TORSTENSSON, J.; (1999), "What Determines The Economic Geography of Europe". CEPR Discussion Paper, No: 2072.
- HEAD, K ve MAYER, T.; (2003), "The Emprics of Agglomeration and Trade". CEPII Working Paper Series, No: 2003-15 October.
- KRUGMAN, P.; (1991a), *Geography and Trade*. MIT press.
- KRUGMAN, P.; (1991b), "Increasing Returns and Economic Geography". *The Journal of Political Economy*. 99 (3).
- KRUGMAN, P. ve VENABLES, A.; (1995), "Globalization and The Inequality of Nations"; NBER Working Paper Series, Working Paper, No: 5098, <https://www.nber.org/papers/w5098>, 11.11.2013.
- KRUGMAN, P. ve VENABLES, A.; (1996), "Integration, Specialization, and Adjustment", *European Economic Review*, 40, pp. 959-967.
- KRUGMAN, P. ve ELIZONDO, R.L.; (1996), "Trade Policy and The Third World Metropolis", *Journal of Development Economics*, 49, pp. 137-150.
- KRUGMAN, P.; (1998a), "What's New About New Economic Geography". *Oxford Review of Economic Policy*, 14(2), pp. 7-17.
- KRUGMAN, P.; (1998b), "The Role of Geography in Development". Annual World Bank Conference on Development Economics. Washington.
- MARTIN, R. ve SUNLEY, P.; (1996), "Paul Krugman's Geographical Economics and Its Implications for Regional Development Theory: A Critical Assesment", *Economic Geography*, 72 (3), pp. 259-292.
- MARTIN, R ve OTTAVIANO, G.; (2001), "Growth and Agglomeration". *International Economic Review*, 42 (4), pp. 947-968.
- MARTIN, R. ve SUNLEY, P.; (2006), "Path Dependence and Regional Economic Evolution". *Journal of Economic Geography*, 6, pp. 395-437.
- MARTIN, R.; (2010), "The New Economic Geography "Credible Models of The Economic Landscape?"", *Sage Handbook of Economic Geography*, pp. 53-73.
- MIDELFART-KNARVIK, K., OVERMAN, H. ve VENABLES, A.; (2001), "Comparative Advantage and Economic Geography: Estimating The Determinants of Industrial Location in the EU". LSE Research Online.
- NEARY, P.; (2001), "Of Hype and Hyperbolas: Introducing NEG", *Journal of Economic Literature*, 39, pp. 563-561.
- OECD.; (2009a), "How Regions Grow? Trend and Analysis".
- OECD.; (2009b), "Regions Matter: Economic Recovery, Innovation and Economic Growth".
- OTTAVIANO, G.; (1997), "Integration, Geography and the Burden of History", Bologna University Working Paper, No:1327, CEPR .
- OTTAVIANO, G ve PUGA, D.; (1997), "Agglomeration in The Global Economy: A Survey of The New Economic Geography". CEPR Discussion Paper. Discussion Paper No: 356.
- OTTAVIANO, G.; (2011), ""New" New Economic Geography: Firm Heterogeneity and Agglomeration Economies", *Journal of Economic Geography*, pp. 231-240.

- PUGA, D ve VENABLES, A.; (1996), "The Spread of Industry: Spatial Agglomeration in Economic Development". CEPR Discussion Paper. Discussion Paper No. 279.
- PUGA, D.; (1998), "Urbanization Patterns: European vs. less Developed Countries", CEPR Discussion Paper, Discussion Paper No: 350.
- PUGA, D.; (1999), "The Rise and Fall of Regional Inequalities", *European Economic Review*, 43, pp. 303-334.
- REDDING, S.; (2009), "The Empirics of New Economic Geography" CEPR.
- SCHMUTZLER, A.; (1999), "The New Economic Geography", *Journal of Economic Surveys*, Vol 13, 4, pp. 355-379.
- SCOTT, A.; (2004), "A Perspective of Economic Geography", *Journal of Economic Geography*, 4, pp. 479-499.
- STORPER, M.; (1999), "Globalization, Localization and Trade". *A Handbook of Economic Geography*. Oxford University Press.
- TABUCHI, T ve THISSE, J.; (2011), "A New Economic Geography Model of Central Places". *Journal of Urban Economics*. Vol 69: pp.240-252.
- VANBERGEN, B.; (2005), "Dynamics of Some New Economic Geography Models". Catholic University of Leuven Faculty of Economics and Applied Economics Master of Science Research Paper.
- VENABLES, A.; (1996), "Equilibrium Locations of Vertically Linked Industries", *International Economic Review*, Vol. 37, No 2: pp.341-359.
- VENABLES, A.; (1998), "The Assesments: Trade and Location". *Oxford Review of Economic Policy*. 14: pp.1-6.
- VENABLES, A.; (2005), "Economic Geography: Spatial Interactions in the World Economy". CEPR.: pp.1-20.
- WORLD BANK.; (2009), "Reshaping Economic Geography". *World Development Report*. Washington DC.
- YAVAN, N.; (2013), "Küresel Kriz Sonrası Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Yaklaşımlar: Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve OECD'nin Yaklaşımları". *Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi Bildiriler Kitabı*. Fatih Üniversitesi. İstanbul.